НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94:351.746.1(477.85)«1918/1940»
ББК 63.3(4УКР-4ЧЕН)6-492

Ігор Піддубний, Іван Торончук

Структура та діяльність політичної поліції на Буковині у міжвоєнний період (1918-1940 рр.)

Дослідження присвячене аналізу процесу організації та умов діяльності органів сигуранци (таємної політичної поліції Румунії) на Буковині у міжвоєнний період. Особлива увага звертається на законодавче регламентування, структурну організацію та кадрове забезпечення сигуранци на Буковини у 1918-1940 рр.

Ключові слова*: політична поліція, сигуранца, каральний орган, державна безпека.*

В історії правоохоронних органів, що діяли на території Буковини особливого характеру набула їх діяльність у період між двома світовими війнами. Включення Буковини до складу королівської Румунії привело до поширення на цю територію діяльності правоохоронних органів країни. В умовах того часу та ставлення до місцевого населення з боку влади, в значній мірі визначене особистою позицією історика та політичного діяча І.Ністора, діяльність правоохоронні органи виконували здебільшого функцію каральну. Особливу роль відігравала спеціальна служба безпеки (таємна політична поліція, siguranța). Власне вона мала на меті попереджувати та усувати будь-які прояви антидержавної діяльності на території країни. Особливого значення така діяльність набувала на східному та північному кордонах «Великої Румунії», де, на думку румунських владників, існувала загроза країні.

В сучасній вітчизняній історіографії відсутні спеціальні праці, в яких висвітлювалась специфіка організації та

діяльності сигуранци на Буковині у 1918-1940 рр. Окремі згадки про сигуранцу, форми та методи роботи її співробітників зустрічаються у працях В. Кульчицького та Б.Тищика[1], І. Піддубного[2], С. Канюка[3], В. Курила[4] та Г. Піддубного[5]. Дослідження діяльності сигуранци у міжвоєнний період останнім часом активізувалися в Румунії. Проте, на жаль, і там до цього часу немає комплексного дослідження з даної проблематики. Вивчені аспекти діяльності сигуранци у 1918-1940 рр., у румунській історіографії в основному носять загальний характер, не акцентують увагу на особливостях становлення та діяльності цієї інституції на Буковині[6]. Такий стан справ у румунській історіографії частково можна пояснити тим, що більшість документів архівних фондів Румунії, які стосуються діяльності сигуранци на Буковині, перебувають під грифом «цілком таємно», що ускладнює їх вивчення.

Зважаючи на відсутність в сучасній вітчизняній історіографії робіт історії діяльності румунської служби безпеки мета даної роботи полягає в проведенні аналізу організаційної структури, форм та методів діяльності служби державної безпеки на Буковині у міжвоєнний період.

У системі румунських каральних органів, які діяли на Буковині в міжвоєнний період, особливе місце зайняла таємна політична поліція – сигуранца. Створення такого роду органу в Румунії на початку ХХ ст. було зумовлено тим, що діюча тоді поліція не могла справитись із поставленими перед нею завданнями у боротьбі з антидержавними проявами. Як відзначає румунський дослідник і політик Д. Минтулеску, діючі у той час органи поліції не змогли навіть запобігти селянським повстанням, які відбулись у Румунії в 1907 р.[7] Вперше створення сигуранци передбачалося законом В. Ласкера 1903 р., але у даному законі не було визначено чіткої компетенції сигуранци, тому даний орган фактично існував лише на «папері». З метою якнайшвидшого встановлення контролю над політичною ситуацією в Румунії за сприяння уряду К. Бретіану 25 березня 1908 р. було прийнято новий закон про діяльність поліції[8], а не у 1907 р., як зазначає Г. Піддубний[9]. Новим законом передбачалося, створити для забезпечення державної безпеки, при Міністерстві внутрішніх справ

Румунії нового структурного підрозділу – дирекції поліції та сигуранци. Також даним законом законодавчо закріплювалися (ст. 5) повноваження сигуранци, що дозволило зробити її, по суті, гарантом забезпечення державної безпеки Румунії[10].

Після анексії Румунією Буковини у листопаді 1918 р. юрисдикція сигуранци поширилась і на її територію, шляхом утворення там відповідних підрозділів (бригад та спеціальних відділів сигуранци). Формування таких підрозділів на Буковині передбачалася спеціальними інструкціями з організації діяльності органів по забезпеченню правопорядку на Буковині, які були санкціоновані королівським декретом від 29 січня 1919 р.[11]. Даними інструкціями також передбачалося, що розслідування злочинів проти безпеки держави здійснюється органами сигуранци, а підсудність таких справ належить військовим трибуналам[12]. Курувати діяльність сигуранци у краї був уповноважений міністр-делегат для Буковини із резиденцією у Чернівцях. Він був наділений повноваженнями з організації державної безпеки та кадрового забезпечення[13]. Так, міністр–делегат Буковини Я. Флондор призначив у лютому 1919 р. майора К. Дугана–Опайця головним інспектором для сержантів сигуранци при Чернівецькій дирекції поліції[14]. У березні 1919 р. органи сигуранци краю були повністю передані під керівництво міністра внутрішніх справ Румунії. Діяльність сигуранци на Буковині із самого початку була спрямована на здійснення контролю за утворенням і функціонуванням засобів масової інформації, політичних партій, культурних організацій. Також до її компетенції належало стеження за станом справ на кордоні, запобігання більшовицькій та українській агітації з метою забезпечення загальної безпеки румунського королівства тощо[15].

Новий етап в організації сигуранци на Буковині розпочався з прийняття 1 березня 1919 р. постанови Міністерства внутрішніх справ № 55615 «Про генеральний субінспекторат сигуранци Буковини у м. Чернівці»[16]. На підставі даної постанови у березні 1919 р. було проведено реорганізацію сигуранци і утворено на Буковині регіональний відділ сигуранци. Очолював його регіональний субсекретар, резиденція якого знаходилась у Чернівцях. Регіональний відділ сигуранци складався із шефа, двох субшефів, двох перекладачів, архіваріуса, двох

переписувачів і камериста (стежив за дотриманням порядку у приміщені сигуранци). У підпорядкуванні регіонального відділу сигуранци перебували також ще п'ять спеціальних відділів сигуранци:

- Чернівецький (юрисдикція якого поширювалась на Чернівецький та Сторожинецький повіти);
- Вижницький (юрисдикція якого поширювалась на Вижницький та Вашківецький повіти);
- Кіцманський (юрисдикція якого поширювалась на Кіцманський та Заставнянський повіти);
- Радівецький (юрисдикція якого поширювалась на Радівецький, Сиретський, Сучавський, Селятинський та Гура-Гуморський повіти);
- Кимпулунзький (юрисдикція якого поширювалась на Кимпулунзький та Ватра-Дорнський повіти).

Для ефективної організації роботи сигуранци та створення вищезазначених спеціальних відділів при ній на Буковину у березні 1919 р. був відряджений агент сигуранци Піхал Жоан. Згодом його за вагомий внесок в організацію роботи сигуранци краю призначили шефом спеціального відділу сигуранци при регіональному субінспектораті сигуранци у Чернівцях[17]. Регіональний субінспектор Буковини був підконтрольний міністру внутрішніх справ, директору поліції сигуранци Румунії та мав повідомляти про проведену роботу секретаріат внутрішніх справ Буковини[18]. У 1921 р. генеральним субінспекторм сигуранци у Чернівцях було призначено Д. Думітреску, який за організацію роботи та зміцнення авторитету сигуранци у суспільстві в умовах, пов'язаних із постійними фінансовими труднощами, отримав тут черговий ранг генерального інспектора сигуранци[19]. При органах сигуранци Буковини діяла значна кількість таємних агентів та інформаторів.

Діяльність сигуранци у Чернівцях була проблемною з огляду на відсутність нормального приміщення та фінансування. Такий стан справ тривав до призначення нового префекта поліції Чернівців у 1922 р. За його сприяння сигуранца переїхала з вулиці Кохановського до приміщення префектури. Там їй було виділено п'ять більш належно обладнаних кімнат,

чим було зменшено бюджетні витрати служби на оплату оренди службових приміщень[20]. Спеціальні відділи сигуранци діяли до 21 липня 1929 р., до прийняття нового закону «Про створення державної поліції» та проведення чергової реорганізації поліцейської системи.

Реформа поліцейської системи 1929 р. стосувалась і реорганізації сигуранци, яка свою роботу, за словами державного субсекретаря Йоаніцеску, мала побудувати вже на нових принципах, щоб відновити свою «добру славу»[21]. Новим законом сигуранца знову законодавчо не відокремлювалася від загальної поліції, як окремо існуючий орган[22]. Так, поліція сигуранци входила до генеральної дирекції поліції, а для управління нею була створена дирекція поліції сигуранци зі спеціальними повноваженнями, до яких належали: аналіз та узагальнення інформації, отриманої від органів, підпорядкованих їй з питань, що стосувалися безпеки держави; розробка та забезпечення органів сигуранци спеціальними інструкціями з організації їх роботи; організація заходів із забезпечення громадського порядку на вимогу уповноважених на те органів (міністерства внутрішніх справ, міністерства війни тощо); дослідження інформації із преси як румунської, так і зарубіжної, що стосувалася національної безпеки з правом заборони її розповсюдження; стеження за перебуванням і переміщенням іноземців на території Румунії з правом їх екстрадиції; ведення архівів з питань діяльності сигуранци тощо[23]. Дирекція поліції сигуранци складалася з двох відділів: відділу інформації та відділу контролю за іноземцями. Очолював дирекцію поліції сигуранци директор, якому допомагав субдиректор. З прийняттям нового закону директором сигуранци румунського королівства був обраний Е. Крістеску, який замінив на цій посаді Я. Панаїтеску. У 1934 р. головою сигуранци призначено М. Морузова. Голова сигуранци був членом інтернаціональної комісії поліції, яка періодично збиралась у Гаазі[24].

У квітні 1931 р. сигуранца зазнала нової реорганізації: було створено корпус детективів замість бригад сигуранци із завданням збору з усіх можливих джерел інформації, яка стосувалася національної безпеки держави, проведення

профілактики і розслідування злочинів, які посягали на її безпеку. Створення корпусу детективів, за свідченням науковців та практиків того періоду, не відповідало отриманій назві, яка відрізнялася від поставлених перед нею завдань, а також до складу даного органу входили не лише детективи, а й агенти поліції[25].

З моменту утворення корпус детективів до 1939 р. перебував під керівництвом В. Іонеску, а з 1939 р. до серпня 1940 р. ним керував Н. Штефенеску[26]. Корпус детективів прямо підпорядковувався дирекції поліції сигуранци, будучи її місцевим інформаційним органом[27]. Реорганізований орган сигуранци складався із груп, секцій, бригад і бюро. Всього було утворено чотири групи, кожна з яких мала свою сферу діяльності. Наприклад, перша група стежила за діяльністю правих та ультраправих політичних сил, за релігійними сектами, які офіційно не були визнані державою, за франкмасонськими організаціями тощо; друга група (мобільна група) контролювала діяльність із проведення розслідування різних злочинів, а з 1938 р. по 1940 р. стежила за діяльністю єврейських організацій, проведенням комуністичної агітації та діяльністю релігійних сект; третя група займалися діяльністю політичних партій національних меншин, які підозрювались у проведені антидержавної політики; четверта група до 1938 р. спостерігала за діяльністю лівих політичних сил, ведення комуністичної пропаганди та разом із іншими підрозділами поліції забезпечувала охорону королівської родини. При квестурах поліції створювалися поряд із бюро адміністративної та судової поліції спеціальне третє бюро сигуранци, а у поліціях міст-резиденцій повіту друге бюро сигуранци, на чолі яких були шеф–комісари або комісари[28].

Сигуранца стала основним інформативним органом держави, девізом діяльності якого було: «знати все, бути повсюди та при тому не проявляти себе». Тому кадровий відбір до органів сигуранци був одним із найсуворіших у державі. У сигуранці мали працювати найкращі поліцейські, які зарекомендували себе як високоморальні, освічені в галузі конституційного права, економіки та в особливостях проведення революційної діяльності, щоб могли ефективно

протидіяти таким проявам. Політика урядів у міжвоєнний період була спрямована на організацію сильної політичної поліції як гаранта забезпечення суверенності держави у боротьбі як із внутрішніми антидержавними проявами, так і зовнішніми (за прикладом відповідних органів, що діяли у Радянському Союзі)[29].

Поліція сигуранци у міжвоєнний період відіграла одну із головних ролей у забезпеченні безпеки румунської держави. Її компетенція майже не обмежувалася законодавством. Але через постійні непорозуміння та інтриги (особливо за управління нею Морузовим), між керівництвом сигуранци та іншими спеціальними службами розвідки та контррозвідки довір'я до неї населення зменшилось, а робота її стала малоефективною. Сигуранцу дуже часто звинувачували у протиправних діях проти громадян. З цим можна погодитись, адже для виконання поставлених перед сигуранцою завдань її працівники майже не були обмежені у повноваженнях. За міжвоєнний період чимало буковинців постраждали через беззаконня сигуранци: будучи незаконно звинуваченими у антидержавних діях проти Румунії лише за те, що вони чимось не вгодили працівникам сигуранци. Так, про злочини сигуранци писав навіть румунський демократ К. Фор, присвятивши цьому окреме дослідження, що було надруковано кількома європейськими мовами.

Даючи оцінку діяльності сигуранци на території Буковини, важливо зважити на те, що в першу чергу державна безпека мала бути досягнута через боротьбу з комуністичним рухом. В цьому відношенні завдання органів державної безпеки на Буковині зближувалися з завданнями органів безпеки у Бессарабії. В цілому наглядові функції сигуранци мали давати матеріал для вивчення настроїв населення та політиків, що діяли на даній території. В цьому відношенні слід вказати на той факт, що на Буковині заходи проти комуністичного та соціалістичного руху виявилися частково пов'язаними з діяльністю сигуранци в цьому напрямку на території сусідньої Бессарабії. Упереджене ставлення до населення на приєднаних територіях висловлювалося за своєрідною формулою, за якою Бессарабія перетворювалася на «розсадник комунізму», звідки його ідеї потрапляли на Буковину.

Самі службовці відзначали, що загроза для безпеки Румунії йшла від біженців, що потрапили на територію Румунії з України. Частину з них генеральний інспектор сигуранци Бессарабії З. Гусереску звинувачував у веденні націоналістичної чи більшовицької пропаганди. Роз'яснюючи таку ситуацію, згаданий службовець писав про те, що серед біженців було багато псевдо-біженців, до яких долучалися контрабандисти, агенти, шпигуни та комуністичні кур'єри. Для Бессарабії така ситуація була загрозлива з причини можливого поширення «анархічних настроїв», що було нескладним, адже згромадження в містах прибулого населення здорожувало тут життя і робило можливим поширення лівих настроїв[30].

Якщо для Бессарабії службовці сигуранци відзначали поширення комуністичних організацій, які були пов'язані у своїй діяльності з Києвом чи Москвою, поставляючи туди інформацію про ситуацію в Бессарабії, то Буковина також сприймалася як територія поширення комуністичних настроїв серед українського населення. Щоправда, деяка різниця між цими провінціями була. Бессарабія сприймалася територією більш сприятливою для організації повстання (тим більше, що Радянська Росія, а пізніше СРСР так і не визнали приєднання Бессарабії до Румунії). Якщо в Бессарабії такі заходи були можливі у 20-х роках, то Буковина виглядала дещо спокійнішою територією, хоча для румунської влади загроза була і в цій провінції. Зокрема, восени 1918 р. у Чернівцях населення скуповувало зброю, яка за певними припущеннями могла бути застосована і «проти теперішнього румунського уряду в Чернівцях або проти румунської армії»[31]. Як відомо невдовзі в Хотинському повіті розпочалося повстання проти румунського панування, що стало причиною запровадження надзвичайного стану облоги в повітах Кіцманському, Заставнівському, Вашківському, Сторожинецькому, Серетському, Чернівецькому та самих Чернівцях. Контроль за ситуацією взяло на себе командування VIII дивізії[32].

Створення поліційних органів та розгортання їх діяльності на Буковині дозволило організувати роботу в галузі контролю за населенням. Саме службовці сигуранци спостерігали за ситуацією в армійських підрозділах, що перебували на території

Буковини та аналізували цю ситуацію[33]. Службовці сигуранци стежили також за втечами молоді з українських сіл на півночі Буковини за р. Дністер та за настроями населення краю і Чернівців проте у переважній більшості це були повідомлення, що констатували довершені випадки[34]. Отримання ж певного досвіду та краще знайомство з територією, на якій проводилася діяльність вже у 20-х роках змінили характер дій політичної поліції. На цей час припадає не лише збір інформації, але й її аналіз, що супроводжувався докладними доповідними записками про діяльність політичних та національних організацій в краї. Як правило поява таких документів супроводжувалася досить ретельними спостереженнями за об'єктом та збору інформації. В першу чергу стежили за діячами політичних організацій, що мали в основі своєї діяльності соціальні положення та за представниками українців на політичній арені краю та країни[35].

Отже, досить тісним був нагляд за діяльністю членів соціал-демократичних організацій Буковини. Нерідко поліція виконувала розпорядження дані зі столиці. Зокрема, це стосувалося масових заходів таких як мітинги та демонстрації. Особливою увагою користувалися першотравневі демонстрації, які поліція часто забороняла чи намагалася перетворити на зібрання в визначеному місці. При цьому до виконання завдання долучалися всі поліційні органи[36]. Форми та методи діяльності румунських каральних органів критикувалися у місцевій пресі, але найбільша критика звучала з-за кордону, зокрема з Української РСР, де газета «Коммунист» періодично публікувала викривальні статті на адресу румунських поліцейських. Так, у публікації від 6 березня 1924 р. у співпраці з сигуранцою, яку газета прирівнює до колишньої царської охранки, були звинувачені Панько, Клим, Коралевич та Цурканович. У грудні 1932 р. в цій же газеті з'явилася публікація стосовно провокаційних дій сигуранци проти революційного руху, зокрема приводився приклад з заарештованим Файєрштейном. Також газета подавала опис методів діяльності службовців сигуранци за словами П.Вашкауцяну[37]. Останній випадок також описувався і газетою «Vorwärts» з усіма подробицями.

Особливий інтерес до соціал-демократичної організації пояснюється не лише соціальною спрямованістю її діяльності, але й широкими зв'язками з іншими організаціями на території Румунії та за її межами. Крім того, ведення спостереження за даною організацією дозволяло в ряді випадків виходити на підпільні комуністичні осередки, які нерідко діяли під маркою соціал-демократів. Власне комуністична організація на Буковині розпочала свою діяльність з 1918 р., але більш помітну роботу стала проводити у 20-х роках. З 1924 р. ця організація діяла окремо від створеної у травні 1921 р. Комуністичної партії Румунії, але її контакти з КП(б)У викликали ще більш посилений інтерес до неї. Відомості про підозрюваних у комуністичній діяльності, їхні дії та виступи на зборах соціал-демократів ставали підставою до активних дій політичної поліції[38]. Близькість країни, де комуністична партія була єдиною та правлячою, агітаційна робота, що проводилася з боку СРСР на територіях сусідніх держав визначала також методи боротьби поліції з комуністичними організаціями, при яких обшуки та арешт були досить звичним явищем.

Так, особливої гостроти набрала в рамках Буковини розправа в політичній поліції з учасником підпільної комуністичної організації в с.Мамаївці І.Клевчуком. Арешт та слідство у його справі супроводжувалося публікаціями протесту у газеті українських соціал-демократів «Боротьба», в якій зокрема намагалися подати весь процес як провокацію з боку поліції. Активним учасником всього процесу був і згадуваний вже вище Ж.Піхал[39]. Якщо випадок з І.Клевчуком був результатом розробки його відділом політичної поліції, то ряд масових заходів зривалися попереджувальними арештами поліції, як це було напередодні антивоєнного дня 1 серпня 1931 р. Тоді у ніч на 1 серпня було заарештовано близько 100 осіб, яких утримували до 3 серпня[40]. Контроль за діяльністю комуністичної організації не припинявся і в наступні роки. Досить жорстким він був і під час діяльності націонал-ліберального уряду Г.Тетереску (1934-1937 рр.) і в період королівської диктатури (1938-1940 рр.).

Ставлення до українців Буковини, як до представників національної меншини у королівській Румунії базувалося на твердженні І.Ністора про те, що православні українці

у рівнинній частині краю є «рутенізованими румунами». Відповідно сприймалися й дії українців як засіб боротьби проти держави. Такий факт приводить і сучасний румунський історик Д.Гренчук, посилаючись на рапорт шефа спеціальної служби безпеки з Кимполунга Молдовського Джоссана від 21 січня 1921 р. Службовець відзначав, що у його регіоні українці чудово знають румунську мову, але у розмові посилаються на її незнання. Причиною цього Джоссан вважав українську пропаганду, що велася у повітах за Прутом. Та й сам службовець, вважаючи «українську пропаганду» спрямованою проти держави вів спостереження за інтелігентами-українцями в зоні своєї діяльності[41].

Відвертішими націоналістичні настрої в українському середовищі стали у30-х роках ХХ ст. Саме тоді у 1930 р. в Чернівцях було створено «Легіон українських революціонерів, а з 1931 р. на Буковині стали видавати журнал «Самостійна думка». Поява перших націоналістичних організацій створила умови для розгортання їхньої діяльності та розриву молоді з представниками Української національної партії. Особливо активною стала діяльність студентів-українців, які були пов’язані з українськими селами також і сільська молодь стала активно залучатися до участі в націоналістичному підпіллі. Саме це стало причиною, що значна частина інформації про осіб, що були близькими до таких груп отримувалася від жандармських підрозділів. В цьому відношенні сигуранца відігравала роль організації, що збирала та аналізувала інформацію стосовно підпільних українських організацій добуту від інших підрозділів[42]. Власне спостереження за українськими націоналістичними організаціями дозволило поліційним органам взяти під контроль лідерів та провідних членів цих організацій, а також розглядати їх як складову частину організованого українського політичного та громадського руху на Буковині, пов’язаного із закордоном[43].

Сигуранца припинила свою діяльність на Буковині наприкінці червня 1940 р., після оголошення Румунії ультиматуму з боку Радянського Союзу, що змусило румунську владу залишити Буковину та провести загальну евакуацію всіх державних установ.

Отже, сигуранца (таємна політична поліція) – спеціально створений орган, основним завданням якого було забезпечення цілісності та національного суверенітету Румунії від посягань внутрішніх та зовнішніх ворогів. Для виконання даних завдань румунське законодавство наділило сигуранцу широким колом повноважень, що фактично надало їй статус центрального карального органу держави. Виконання поставлених перед сигуранцою завдань нерідко супроводжувалось перевищенням її агентами владних повноважень (застосування тортур, затримання і арешт без санкції судових органів тощо). На Буковині ж пріоритетними завданнями сигуранци було стеження за порушенням кордонів, введення боротьби з антидержавними проявами і забезпечення втілення у життя політики румунізації краю.

Примітки:

[1] Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави та права України: підруч. Для студ. вищ. навч. закл. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С.

[2] Піддубний І. Політичне життя Буковини 1918-1940 рр. //Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи) / Упор. та ред. С. Д. Осачука ; Резюме нім. та англ. мов. –Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 58-88.

[3] Канюк С. Буковина у румунській неволі: Харків, Державне видавництво України. – С. 15-80.

[4] Курило В. У боротьбі за визволення. Революційно-визвольний рух на Буковині у 1922-1940 рр. – Львів, 1977. – 180 с.

[5] Піддубний Г. Буковина. Її минуле й сучасне: Суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 86-100.

[6] Bobocescu V. Momente din istoria Ministerului de Interne.- Bucureşti: Editura Ministerului de Interne, 1998.- 476 p.; Bobocescu V., Istoria poliţiei române, Bucureşti, Edit. Ministerului de Interne, 2000. – 236 p.; Troncote C. Istoria serviciilor secrete romaneşti: de la Cuza la Ceauşescu, Edit. Ion Cristoiu, 1999.- 246 p.

[7] Mântulescu D. Poliţie politică şi poliţie de siguranţa de Stat. – Bucureşti, Tipografia ziarului «Universul», 1937.- P.261.

[8] Там само.

[9] Піддубний Г. Буковина. Її минуле й сучасне: Суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С.87; Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави та права України: підруч. Для студ. вищ. навч. закл. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С.442.

[10] Pascu I. Dreptul polieţinesc Romîn.- Bucureşti: Tipog. «Reforma socială», 1929.– P.158.

[11] Піддубний І. Політичне життя Буковини 1918-1940 рр. // Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи) / Упор. та ред. С. Д. Осачука ; Резюме нім. та англ. мов. –Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С.59.

[12] Instrucţiuni asupra executării serviciului de siguranţă în Bucovina. – Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1919.– P. 8.

[13] Державний архів Чернівецької області. Префектура Чернівецького повіту. Повідомлення Міністерства внутрішніх справ про розклад екзаменів на посади комісарів поліції та сигуранци. 1927 р. – Ф.15. - Оп. 1. - Спр. 7683. - Арк. 1-3.

[14] Dela direcţia de poliţie //Glasul Bucovinei. – 1919. - 30 ian./12 febr.

[15] Піддубний І. Політичне життя Буковини 1918-1940 рр. // Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи) / Упор. та ред. С. Д. Осачука ; Резюме нім. та англ. мов. –Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С.59.

[16] Monitorul Oficial. – 1919. – 2 martie.

[17] Gronich I. Un album al Cernăuţului, Tipografia "Luceafărul" Cernauţi .-1926. – P. 17.

[18] Informaţiuni. Serviciul de siguranţă în Bucovina //Glasul Bucovinei. – 1919. - martie.- P. 2.

[19] Gronich I. Un album al Cernăuţului, Tipografia "Luceafărul" Cernauţi .-1926. – P. 16.

[20] Державний архів Чернівецької області. Чернівецький обласний інспекторат поліції. Листування з підвідомчими органами сигуранци про їхню діяльність та особовий склад. 1924 р. – Ф. 30. - Оп. 1. - Спр. 39. - Арк. 26.

[21] Реорганізація сігуранци та поліції // Час. – 1928. – 28 лист.

[22] Реорганізація сігуранци й поліції // Час. – 1929. – 12 квіт.

[23] Державний архів Чернівецької області. Поліція м. Сторожинець Сторожинецького повіту. Поліція державної сигуранци. 1931 р. – Ф. 132. – Оп. 1. - Спр. 23. - Арк.78, 79, 81.

[24] Bobocescu V. Momente din istoria Ministerului de Interne.- Bucureşti: Editura Ministerului de Interne, 1998.- P. 180.

[25] Mântulescu D. Poliţie politică şi poliţie de siguranţa de Stat. – Bucureşti, Tipografia ziarului «Universul», 1937. – P. 270.

[26] Troncote C. Istoria serviciilor secrete romaneşti: de la Cuza la Ceauşescu, Edit. Ion Cristoiu, 1999. – P. 111.

[27] Bobocescu V. Momente din istoria Ministerului de Interne.- Bucureşti: Editura Ministerului de Interne, 1998.- P. 188.

[28] Mântulescu D. Poliţie politică şi poliţie de siguranţa de Stat. – Bucureşti, Tipografia ziarului «Universul», 1937. – P. 271-272.

[29] Pascu I. Dreptul polieţinesc Romîn.- Bucureşti: Tipog. «Reforma socială», 1929.– P.158-159.

[30] Husărescu Z.I. Mişcarea subversivă în Basarabia. – Chişinău, 1925. – P.12-13.

[31] Б. Документи Австрійського МЗС та Австрійського консульства у Чернівцях. Документ 45 //Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи) / Упор. та ред. С. Д. Осачука ; Резюме нім. та англ. мов. –Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С.228.

[32] Державний архів Чернівецької області. Чернівецький обласний інспекторат поліції. Наказ командувача 8-ї дивізії про стан облоги на Північній Буковині від 13 січня 1919 р. – Ф.30. – Оп.2. – Спр.1б. – Арк.11.

[33] Див.: Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз’єднання з Українською РСР. 1917-1941. Документи й матеріали. – Чернівці: Облвидав, 1958. – С.180-182, 183, 202-203.

[34] Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз’єднання з Українською РСР. 1917-1941. Документи й матеріали. – Чернівці: Облвидав, 1958. – С.186-190.

[35] Для прикладу: Справа стосовно українського руху у 1926 р. 16 лютого 1927 р. //Державний Чернівецький архів. Особливий відділ сигуранци. Доповідна записка міністерству внутрішніх справ про діяльність політичних партій і організацій, товариств національних меншин на Буковині. 1927 р. – Ф.119. – Оп.1. – Спр.200. – Арк. 105-121.

[36] Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз’єднання з Українською РСР. 1917-1941. Документи й матеріали. – Чернівці: Облвидав, 1958. – С.225.

[37] Там само. – С.228-229, 368-370.

[38] Там само. – С.236; Фостій І.П. Іван Дмитрович Стасюк. – Ужгород: Карпати, 1969. – С.71, 78-79.

[39] Фостій І.П. Вказ. праця. – С.83-89, 93-104.

[40] Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз'єднання з Українською РСР. 1917-1941. Документи й матеріали. – Чернівці: Облвидав, 1958. – С.310.

[41] Hrenciuc D. Provocările vecinătății: Ucrainenii Bucovineni în Regatul României Mari (1918-1940). Contribuții. – Iaşi: Tipo Moldova, 2010. – P.13.

[42] Див.: Піддубний І.А. Проблеми українського націоналістичного руху на Буковині в 30-і роки //Зелена Буковина. - 1997-1998.- № 3-4/1.- С.32-34. Про діяльність буковинських українських націоналістичних організацій також див.: Мандрик М. Український націоналізм: становлення в міжвоєнну добу. – К.: Вид-во ім. О.Теліги, 2006. – С. 122-124, 126,128, 131-132, 135, 137-139, 161.

[43] Hrenciuc D. Provocările vecinătății: Ucrainenii Bucovineni în Regatul României Mari (1918-1940). Contribuții. – Iaşi: Tipo Moldova, 2010. – P.303-307, 311-314.

Igor Piddubny, Ivan Toronchuk

Structure and functioning of Political Police in Bukovyna During the Interwar Period (1918-1940)

The investigation is dedicated to the analysis of the process of organization and conditions of activity of the Siguranță authorities (Romanian secret political police) in Bukovyna during the interbellum period. Special attention is paid to the legislative regulation, structural organization and staff assistance of Siguranță in Bukovyna in 1918-1940.

Key words: *political police, sigurantsa, punitive authority, state security.*

Надійшла до редколегії 28.11.2010.